28.5.2024
Lausunto
Dnro 159/00.09.00/2024

Sivistysvaliokunta

Lausuntopyyntö HE 51/2024 vp

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi yliopistolain ja ammattikorkeakoululain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset huomiot esitysluonnoksesta

Vaasan yliopisto kiittää Sivistysvaliokuntaa mahdollisuudesta lausua ja esittää huomioinaan seuraavaa.

Vaasan yliopiston strategisena tavoitteena on niin kotimaisten kuin kansainvälisenkin opiskelijoiden määrän kasvattaminen. Yliopiston tavoitteena on siirtyä uudistettuun ja virtaviivaistettuun koulutusvalikoimaan, jossa on joustavat koulutusohjelmat, sekä kasvattaa kotimaisten ja kansainvälisten opiskelijoiden määrää merkittävästi 7500:aan vuoteen 2030 mennessä.

Vuonna 2022 Vaasan yliopistoon saapui 931 hakemusta lukuvuosimaksuvelvollisilta hakijoilta. Näistä hakijoista 65 aloitti opinnot Vaasan yliopistossa. Vuonna 2023 lukuvuosimaksuvelvollisia hakijoita oli 3484, ja näistä hakijoista 118 aloitti opinnot. Vuonna 2024 lukuvuosimaksuvelvollisia hakijoita on 9164, ja opinnot aloittaneiden määrä selviää elokuun loppupuolella. Lukuvuosimaksun maksaneita syksylle 2024 on 23.5.2024 mennessä 157 kappaletta, mutta määrä tulee kasvamaan, sillä lukuvuosimaksun eräpäivä on suurella osalla 11.7.2024. Lukuvuosimaksullisten opiskelijoiden määrä on siten selkeässä kasvussa.

Kuten Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry lausui 29.1.2024 Opetus- ja kulttuuriministeriön lausuntopyyntöön hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi yliopistolain ja ammattikorkeakoululain muuttamisesta, haluaa myös Vaasan yliopisto kiinnittää huomiota seuraavaan.

Julkisen talouden suunnitelmassa avoimen korkeakoulutuksen enimmäismaksujen nostamisen ja EU/ETA-valtioiden ulkopuolisten opiskelijoiden lukuvuosimaksujen täyskatteellistamisen (vähimmäismaksujen korotus) ennakoituja tuottoja vastaava summa 35 milj. euroa leikataan korkeakoulujen valtionrahoituksesta vuoteen 2028 mennessä. **Huomautamme, että esitetyt muutokset kasvattavat yliopistojen toiminnan markkinariskiä ja leikattu summa on pois sekä koulutuksen, että kansainvälisten opiskelijoiden opetuksen kehittämisestä, vaikka ennakoidut tuotot toteutuisivatkin, mitä voi pitää epävarmana.**

Täyskatteellinen EU- ja ETA-maiden ulkopuolisten opiskelijoiden lukuvuosimaksu tulee yliopistojen sekä Opetus- ja kulttuuriministeriön omien arvioiden mukaan vaikuttamaan negatiivisesti kansainvälisten opiskelijoiden määrään. Toivottua tulovirtaa tai riittävää osaajien määrän kasvua ei ole realistisesti odotettavissa.

Täyskatteellisuuden määritelmä ja sen edellyttämän laskennan perusteet tulee sopia ennen kuin korkeakoulujen edellytetään laskevan kulut sen mukaisesti. Lisäksi tulee varmistaa, että määrittely tapahtuu yhteismitallisesti.

Lähtökohtaisesti esitetyt uudistukset ovat kuitenkin kannatettavia. Jotta Suomen korkeakoulut ovat houkuttelevia myös maksujen laajemman käyttöönoton jälkeen, on panostettava paitsi itse opetukseen, myös hakuprosessien selkeyteen ja mm. maksuaikatauluihin opintojen alkaessa. Hakemusten käsittelymaksu ja tilauskoulutukseen osallistuvan oikeuksien ja velvollisuuksien määrittelyvaatimus tilauskoulutuksessa ovat edistyksiä nykyiseen lainsäädäntöön nähden.

Lausunnonantajan näkemykset koskien hakemuksen käsittelymaksun palauttamista

Vaasan yliopisto kannattaa hakemuksen käsittelymaksun palauttamista ja uskoo, että maksu vähentää harkitsemattomia hakemuksia, mikä vähentää korkeakoulujen turhaa työtä hakemusmäärien edelleen kasvaessa. Hakemusmaksu toivottavasti nostaa hakijan halua panostaa hakemukseensa, jolloin myös itse hakuprosessi nopeutuu.

On oleellista arvioida ja määritellä hakijamaksun ajallinen rajaus ja linjata, kuinka moneen korkeakouluun tai hakukohteeseen samalla maksulla voi hakea. Yleistyvässä jatkuvassa haussa hakukäytännöt ovat hyvin erilaiset kuin yhteishaussa, eikä hakijamaksu saa muodostua tässä esteeksi. Valmistelussa alustavasti esitetty 100 euron hakijamaksu lukukautta kohden on varmasti riittävä harkitsemattomien hakemusten vähentämiseen, eikä hakijamaksu voi olla ainakaan tätä korkeampi. On huomattava, että jo valmistelussa esitetty 100 euron lukukausikohtainen hakijamaksu on varsin korkea verrattuna esimerkiksi Iso-Britanniassa käytössä olevaan vastaavaan maksuun. Lisäksi hakijamaksulla tulee kyseisen lukukauden aikana pystyä hakemaan laajaan mutta rajattuun määrään hakukohteita eri korkeakouluissa riippumatta siitä, onko kyse yhteishausta vai erillishausta kuten jatkuvasta hausta.

On tärkeää, että hakemusmaksujen kerääminen tai niihin liittyvä neuvonta ja tuki hoidetaan Opetushallituksessa keskitetysti siten, että se ei lisää korkeakoulujen valintaprosesseihin liittyvää työmäärää. Hakemusmaksutuotot tulee mielestämme käyttää Opintopolun palvelukokonaisuuden korkeakoulujen valintaprosesseja tukevien toiminnallisten puutteiden parantamiseen.

Hakemuksen käsittelymaksusta annettavalla asetuksella on kiire. Haut useisiin syksyllä 2025 alkaviin koulutuksiin alkavat jo syystalvella 2024, ja hakijatiedotus ja -markkinointi kesällä 2024. Tällöin tarvitaan tieto hakijamaksulinjauksista sekä varmuus, että OPH:lla on valmius teknisesti kerätä maksut.

Vaasan yliopisto
Wolffintie 32, PL 700, 65101 Vaasa
puh. 029 449 8000
www.uwasa.fi

Lausunnonantajan näkemykset tilauskoulutuksen muutoksista

Vaasan yliopisto kannattaa tilauskoulutusta koskevien säännösten täsmentämistä siten, että korkeakoulu huolehtii siitä, että sopimuksissa määritellään tilauskoulutukseen osallistuvan oikeuden ja velvollisuudet. Tämä parantaa opiskelijan oikeusturvaa ja varmistaa myös niistä tiedottamista.

Lausunnonantajan näkemykset koskien lukuvuosimaksujen korottamista

Lukuvuosimaksujen täyskatteisuus toteutunee lain valmistelussa esitettyjen valmisteltujen periaatteiden mukaisesti ja esitys täyttää pääministeri Orpon hallitusohjelman kirjausten tavoitteet. Kansainvälinen kilpailutilanne ei tällä hetkellä mahdollista lukuvuosimaksujen tosiasiallista korottamista. Lukuvuosimaksujen korottaminen väistämättä johtaisi lukuvuosimaksullisten opiskelijoiden määrän laskuun kuten esimerkit muista maista selkeästi osoittavat.

Vaasan yliopisto pitää erittäin tärkeänä, että yliopistot voivat yhdessä itse määrittää kokonaiskustannusten laskemisen periaatteet autonomiansa puitteissa. Opetus- ja kulttuuriministeriön tehtävänä on yliopisto-ohjauksensa puitteissa hallituksen esityksessä kuvatulla tavalla tämän prosessin seuranta ja seurantamekanismien ohjeistaminen, eikä asetusmuutoksella tule antaa ministeriölle erillistä ohjausvaltaa.

Huojennusten ja apurahojen myöntöprosessit kannattaa pitää hallinnollisesti niin yksinkertaisina kuin mahdollista ja jättää yliopistojen tarkemmin määriteltäväksi lain säätämissä puitteissa. On syytä huomata, että lähtökohtaisesti lakiesitys asettaa yliopistot eriarvoiseen asemaan mahdollistamalla esimerkiksi yliopistojen ulkopuolisten yliopiston toimintaan liittyvien rahastojen varojen käyttämisen apurahojen maksamiseen, vaikka lähtökohtaisesti lukuvuosimaksujen tulisi kattaa koulutuksesta aiheutuvat kustannukset. **Sääntelyn tulisikin mahdollistaa kaikkien yliopistojen pitkäjänteinen ja tasa-arvoinen kehitystyö mahdollistamalla tarvittaessa yliopiston nykyisten lahjoituksiin pohjautuvien varojen käyttämisen strategisesti merkittävien kehitysaskeleiden ottamiseen esimerkiksi kansainvälisten koulutusohjelmien kehittämisessä.** Ei ole perusteltua edellyttää, että yliopiston käyttöön jäävät maksut vuositasolla kattavat koulutuksen järjestämisestä aiheutuvat kustannukset vaan tarkastelujakson tulee olla huomattavasti pidempi, vähintään yliopistojen ja opetus- ja kulttuuriministeriön sopimuskauden pituinen.

Vaasan ylipisto pitää erittäin hyvänä, että lukuvuosivelvollisten suorittamat tutkinnot ovat edelleen rahoitusmallissa tulevallakin rahoituskaudella.

Lakiesityksessä mainittu mahdollinen Suomi-stipendejä korvaava valtakunnallinen apurahajärjestelmä jää myöhemmin päätettäväksi. **Mikäli valtakunnallinen apurahajärjestelmä perustetaan, sen tulee soveltua kaikkiin yliopistoihin tasavertaisesti ja apurahajärjestelmä rahoitus tulee tulla muualta kuin korkeakoulujen nykyisestä rahoituksesta.** Valtakunnallinen järjestelmä ei myöskään voi olla ainoa järjestelmä, vaan korkeakouluilla tulee olla mahdollisuus myöntää myös muita apurahoja oman harkintansa mukaan voimassa olevan lainsäädännön puitteissa.

Vaasan yliopisto
Wolffintie 32, PL 700, 65101 Vaasa
puh. 029 449 8000
www.uwasa.fi

Lainsäädännön valmistelussa oleva ulottuvuus, jota ei riittävästi ole otettu huomioon, on eurooppalaisten yliopistojen kehitystyön tuloksena syntyneet ja syntyvät yhteistutkinto-ohjelmat. Yhteistyötä tulee voida tehdä riittävän sujuvasti ja tehokkaasti, vaikka lukuvuosimaksukäytännöt poikkeavat eri maissa. Suomalaisten korkeakoulujen tulee voida toimia yhteistyössä yhdenvertaisilla edellytyksillä eurooppalaisten kumppaniensa kanssa.

Selvyyden vuoksi olisi syytä tuoda säännösperusteluissa esille opiskelijan lukuvuosimaksuihin käytössä olevat oikeusturvakeinot.

Lausunnonantajan näkemykset lukuvuosimaksujen kiertämisen ehkäisemistä koskevasta muutoksesta

Työperustaisen oleskeluluvan perusteella lukuvuosimaksuvelvollisuuden muuttamisen hakeminen ei ymmärtääksemme ole ollut toistaiseksi suuri ongelma yliopistokentällä. Mikäli lukuvuosimaksut nousevat tai opiskelijoiden apurahamahdollisuudet vähenevät, tilanne voi muuttua. Vaasan yliopisto pitää muutosesitystä siten perusteltuna.

Kannatamme tilapäistä suojelua saavien vapauttamista lukuvuosimaksuista.

Lausunnonantajan näkemykset tiedonsaantioikeuden lisäämisestä

Vaasan yliopisto kannattaa tiedonsaantioikeuden lisäämistä yliopistolakiin, jotta yliopisto voi toteuttaa lakisääteistä velvollisuuttaan. Tiedonsaanti oleskelulupahakemusten vireilläolo- ja päätöstietoihin tulee olla eri viranomaisten välillä niin sujuvaa ja automatisoitua kuin mahdollista lukuvuosimaksuihin ja oleskelulupaprosesseihin liittyen eri viranomaisten näkökulmasta. Tietojen hyödyntämisen automatisointi ja katseluyhteyden avaaminen ovat tervetulleita uudistuksia, jotka toivottavasti voidaan toteuttaa valtakunnallisesti pian.

Minna Martikainen
rehtori, Vaasan yliopisto

Vaasan yliopisto
Wolffintie 32, PL 700, 65101 Vaasa
puh. 029 449 8000
www.uwasa.fi